

K metodike vkladania záznamov do CREUČ v odbore FILMOVÉ UMENIE

Predmetom evidencie v oblasti Filmové umenie sú profesionálne audiovizuálne diela vytvorené pre kiná a/alebo pre verejnoprávnych a súkromných televíznych vysielateľov. Oprávnení vkladatelia (podľa Vyhlášky č. 456/2012 MŠVVaŠ SR) vkladajú záznamy samostatne a jednotlivo podľa druhu umeleckého výkonu:

1. Réžia
2. Námet
3. Scenár
4. Dramaturgia
5. Kamera
6. Strih
7. Zvuk
8. Animácia
9. Vizualne efekty
10. Výtvarné návrhy
11. Architektúra (pre film)
12. Kostýmy
13. Herecký výkon
14. Dabing/preklad/úprava dialógov
15. Hudba
16. Výkonná produkcia

Mimoriadne zriedkavou v slovenských podmienkach je kategória 9. – vizuálne efekty. Hraničnou oblasťou je kategória 16. – produkcia, keďže ide o organizačno-ekonomickú zložku pri výrobe filmového diela bez priameho vplyvu na umelecký výsledok. Na VŠMU však existuje ako riadne magisterské štúdium na Katedre produkcie a distribúcie filmového umenia a multimédií, a tak ho radíme medzi umelecké výkony. Je nevyhnutné rozlišovať výkonného producenta – osobu/osoby, ktoré organizujú a riadia nakrúcanie (hovorovo – „produkční“) priamo na mieste („na pláci“), od producenta ako vedúceho predstaviteľa/majiteľa inštitúcie, zabezpečujúcej financovanie, ktorý sa na mieste nakrúcania vôbec nemusí objaviť. Autoritami pre register sú výlučne výkonní (praktizujúci) producenti!

Filmové umenie sa v zásade člení na tri druhy (nie žánre, tých je podstatne viac a sú o úroveň nižšie): hraný film, dokumentárny film, animovaný film. Z hľadiska registrácie si treba uvedomiť, že v hranom filme spravidla absentuje položka 8. – animácia, v dokumentárnom filme absentujú všetky výtvarné zložky (8. – 12.) a 13. – herecké výkony, naproti tomu v animovaných filmoch dominujú práve výtvarné výstupy (výtvarné návrhy, animácie, vizuálne efekty) a herecké výkony sa objavujú len vo zvukovej podobe (nahovorené hlasy postáv).

Ako hybridný druh sa v súčasnosti vyskytuje tzv. dokudráma (dokumentárna dráma), ktorá rekonštruje skutočné udalosti polohranou alebo výlučne hranou formou. Miera výskytu a úroveň zastúpenia jednotlivých umeleckých zložiek (1.-16.) sa musí posúdiť pri každom konkrétnom diele osobitne.

Častou chybou, ktorá sa vyskytuje pri registrácii, je predstava, že dokumentárny film je vlastne akýkoľvek audiovizuálny záznam, ktorý nie je „hraný“: spravodajský šot, aktuálna

publicistika, cestopisný film (vrátane videozáznamu z dovolenky), reklamno-propagačný film, popularizačno-náučný film. Opak je pravdou, ani jeden z uvedených typov do registra nepatrí. Dokumentárny film v užšom, z nášho hľadiska relevantnom význame musí obsahovať osobnostný, autorský pohľad na skutočnosť, jej výklad a formovanie prostredníctvom profesionálneho využitia už skôr vymenovaných (aspoň niektorých) umeleckých filmových zložiek. Cieľom umeleckého dokumentu nie je informácia, rozšírenie vedomostí či účelové presvedčanie (o skvelom výrobku), ale emocionálny účinok.

Z hľadiska registra je dôležitá diferenciácia jednotlivých druhov filmových diel podľa ich rozsahu. V distribučnej (kinovej i televíznej) praxi sa ustálila trojstupňová škála: celovečerný film („diela väčšieho rozsahu“), stredometrážny film, krátky film („diela menšieho rozsahu“). Nie všetko z tejto triády však platí rovnako a jednoducho!

Celovečerný hraný film pre kiná (dielo väčšieho rozsahu) spravidla nemá menej ako 80-90 minút. V televíznom vysielaní sa pokladá za dielo väčšieho rozsahu hraný film (resp. diel seriálu) aj v prípade, ak má 45-60 minút.

Dokumentárny film je dielom väčšieho rozsahu, ak má minimálne 45 minút.

Animovaný film, ktorý je produčne a výrobné najzložitejší, je dielom väčšieho rozsahu v prípade, ak má minimálne 20 minút!

Filmové diela – hrané, dokumentárne, animované – kratšie, ako je uvedené, sa registrujú ako „diela menšieho rozsahu“!

Kľúčovým a mimoriadne zložitým procesom je registrácia filmových diel podľa ich hodnoty (písmená Z, Y a X na prvej pozícii znamenajú, že vkladatelia môžu použiť len tri veľmi schematické „známky“ – 1. závažné, 2. menej závažné, 3. ostatné diela). Vyhnúť sa sebaoprečňovaniu či iným prejavom subjektívnej svôjvôle je prakticky nemožné, v istom zmysle ide o meranie nemerateľného, o proces, ktorý sa zo samej podstaty vzpiera objektívnym či exaktným pravidlám. Základný rozpor registrácie sa zrejme nikdy prekonať nepodarí: hodnotu umeleckých diel preveruje dlhší čas, register však funguje v striktno vymedzenom čase (kalendárny rok) a priestore. Aj intuícia nám vraví, že významných umeleckých diel, ktoré už po pár rokoch neupadnú do zabudnutia, je málo. Na druhej strane to neznamená, že nemáme žiadne alebo len veľmi pochybné kritériá na identifikáciu hodnoty! **Odborná filmová verejnosť v súčasnosti reaguje na vznik pozoruhodného (závažného) filmového diela kdekoľvek na svete prakticky okamžite a najviditeľnejším prejavom tejto reakcie je vyzvaná účasť na niektorom renomovanom medzinárodnom filmovom festivale (na festivaloch so súťažou je potom ďalšou indíciou hodnoty udelenie niektorej z cien). Upozorňujeme, že Katalóg podujatí a inštitúcií, vytvorený pre potreby registra, v súčasnosti obsahuje cca 300 renomovaných podujatí a inštitúcií v zahraničí a ďalšie desiatky takýchto podujatí a inštitúcií u nás doma a že sa, žiaľ, pre potreby registra využíva minimálne. Ideálom v oblasti filmového umenia by bolo prepojenie Katalógu s registrom tak, aby zapísanie písmena „Z“ na prvej pozícii bolo možné len v prípade vytvorenia zápisu/záznamu o uvedení toho-ktorého filmového diela na katalogizovanom podujatí/festivale, prípadne zápisu o udelení niektorej z rešpektovaných cien (u nás doma napr. Slnko v sieti, Igric – jednu i druhú Katalóg obsahuje).**

Aj v súčasnosti, keď takéto softvérové prepojenie neexistuje, navrhujeme, aby nevyhnutnou podmienkou zapísania „Z“ na prvej pozícii bolo uvedenie filmového diela na niektorom z katalogizovaných/renomovaných filmových festivalov alebo jeho vyznamenanie katalogizovanou/renomovanou cenou.

Vzhľadom na kľúčový význam filmových festivalov pre základnú odbornú orientáciu a vytváranie hodnotového rebríčka v rýchlo sa meniacom svete kinematografie (a súčasne pre ustavične rastúci objem kino- a teleprodukcie) navrhujeme uznávať každú účasť filmového diela na festivale ako premiéru, resp. ako odôvodnený podnet pre nový zápis do registra.

Na záver poznámka k televíznym seriálom: z hľadiska objemu (v extrémnych prípadoch sa vyprodukuje 100, 200 i viac pokračovaní série v priebehu niekoľkých rokov) presahujú možnosti kontinuálneho odborného sledovania a posúdenia. Frapantne sa tu prejavuje disproporcia medzi kvantitou a hodnotou: nie je nijakou výnimkou, ak režisér, scenárista, herec atď. „odpremiéruje“ za rok 30 i 40 dielov, v našich domácich podmienkach však pravidelne ide o pásovú výrobu bez vyšších umeleckých ambícií. Navrhujeme, aby sa multiplikačný efekt tohto televízneho produktu eliminoval zapísaním tvorivého podielu jednorazovo (seriál ako celok, nerozpisovaním podľa častí), pričom by sa umožnila podrobnejšia sprievodná kvantifikácia v poznámke (názvy dielov, počet častí) v rámci jediného súhrnného zápisu.

Doc. Jozef Puškáš, ArtD.